

## ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ

**Остапенко Е.О.**

*к.п.н., старший викладач кафедри іноземних мов ФЕФ ДВНЗ  
«Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана», Україна*

## PRINCIPLES OF FUTURE ECONOMISTS' READINESS FORMATION FOR PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT

**Ostapenko E.**

*PhD, senior teacher,  
Kiev National Economic University named after V. Hetman,  
Department of Foreign Languages, Faculty of Finance, Ukraine*

### Анотація

Стаття присвячена результатам дисертаційного дослідження з формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку. Висвітлюються особливості принципів, які виокремлені автором. Підкреслюється та доводиться значна важливість самомотивації, самоменеджменту та самоконтролю в навчальному процесі студентів.

### Abstract

The article deals with results of the investigation of the problem of future economists' readiness formation for professional self-development and presents the principles proposed by the author. Significant importance of self-motivation, self-management, self-control in student's study is emphasized and grounded. The specific features of proposed principles are outlined defined

**Ключові слова:** принцип, професійний саморозвиток, майбутні економісти.

**Keywords:** principle, professional self-development, future economists.

Сучасний ринок праці потребує ефективних, самостійних, висококваліфікованих спеціалістів, спрямованих на зростання не тільки в межах обраної спеціальності, але й на підкорення нових професійних горизонтів, що актуалізує проблему професійного саморозвитку особистості.

А. Ахмедова, І. Зарубінська, Е. Зеєр, Дж. Зенгер, Є. Ісаєв, С. Калашнікова, М. Костенко, М. Костогризів, М. Лондон, С. Мирюнова, Л. Мітіна, Н. Побірченко, В. Радкевич, Ю. Скиба, В. Слободчиков, Е. Симанюк, С. Сисоєва, Т. Тихонова, Е. Хайрулліна, М. Щукіна та інші вчені досліджують різні аспекти даного питання.

Проте, на нашу думку, на особливу увагу заслуговує розгляд дидактичних принципів вищезгаданого процесу, оскільки вони формують загальну оболонку навчального процесу, що набуває особливої актуальності в умовах карантину. Відсутність загально визначеної системи принципів у сучасній дидактиці [14, с. 117] дозволяє творчо осмислити основні принципи навчання у вищій школі та передбачає авторський підхід.

Мета даної статті висвітлити застосовані для формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку принципи навчально-професійної діяльності.

Принципами навчання вважають узагальнені вимоги до організації і здійснення навчального процесу; основні вихідні положення теорії навчання; теоретична основа практичної діяльності викладача і студентів; знання про суть, зміст, структуру навчання, його закони й закономірності, виражені у вигляді регулятивних норм педагогічної практики; способи досягнення педагогічних цілей з урахуван-

ням закономірностей навчального процесу; рекомендації, що спрямовують педагогічну діяльність і навчальний процес [14, с. 117].

У результаті нашого дослідження було доведено, що формуванню готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку сприяє застосування наступних принципів навчально-професійної діяльності: свідомості та активності, суб'єктності, а також аксіологічний, прагматичний принципи. Розглянемо їх детальніше.

Принцип свідомості та активності ґрунтується на усвідомленні пріоритетів та активному самоменеджменті. Відображає активну роль особистості студента під час засвоєння знань, які здобуваються через інтенсивну розумову діяльність. Власна пізнавальна активність студента є важливим чинником процесу навчання і справляє вирішальний вплив на темп, глибину і міцність засвоєння навчального матеріалу [19, с. 159].

Отже, принцип свідомості та активності реалізується через самостійну пізнавальну діяльність – систему самостійних пізнавальних дій, спрямованих на досягнення певної педагогічної мети. Фактично це – засіб саморозвитку, загальний широко спрямований пізнавальний процес особистості, ефективність якого залежить від сформованого ставлення до процесів навчання та професійного саморозвитку, визначення мети, розробки плану її досягнення, встановлення певних строків і подальшої наполегливої реалізації свого плану.

Слід зазначити, що при свідомому позитивному або переважно позитивному ставленні до самостійної та навчально-пізнавальної діяльності для успішного навчання студенту не доводиться докла-

дати надмірних зусиль. Високий рівень пізнавального інтересу зумовлює бажання навчатися, але ефект такого впливу може бути недостатньо тривалим, якщо у студента не віднайдуться відповідні мотиви та не відбудеться перехід мотивації в цілепокладання. Без належного досвіду самоуправління від студента не може досягти високих результатів, оскільки не знає своїх особливостей сприйняття інформації, не вміє навчатися, не може організувати себе та використання вільного часу. Принцип свідомості та активності реалізується через використання модифікованої нами методики аутометодичних дій самостійної навчальної діяльності І. Гініатуліна [13, с. 21], напрацювання студентом власного арсеналу методів самоуправління та їх постійне застосування, що значно покращує особистісні результати та сприяє формуванню його готовності до саморозвитку.

Принцип суб'єктності. Людина розкриває себе в діяльності. «Активне включення в діяльність певною мірою перетворює, трансформує, розвиває людину як особистість, додаючи їй нові властивості» [9, с. 59].

Однак, суб'єктом саморозвитку людина стає лише тоді, коли свідомо починає ставити цілі з самоствердження, самовдосконалення, самореалізації, тобто – визначає перспективи, наявність або відсутність потреби в змінах [3, с. 118], [16].

Цей свідомий трансформаційний процес ефективно відбувається в психологічному та кінезіологічному супроводі.

Основні характеристики суб'єкта М. Корольчук і В. Крайнюк визначають у вигляді наступних положень: 1) це істота, що володіє знанням і волею, здатна діяти цілеспрямовано; 2) це людина, що пізнає і перетворює навколишній світ; 3) це людина як носій, джерело, ініціатор активності, це людина-творець у відносинах з конфронтуючими об'єктами предметного і соціального середовища [9, с. 60].

В акмеології розуміння особистості як суб'єкта життєвого шляху ґрунтується на визначеннях С. Рубінштейн характеристиках суб'єкта життя: здібності до рефлексії, світоглядних почуттях та відповідальності за все, що було зроблено і за все те, що можна було зробити, але не було зроблено, тобто за втрачені можливості [1, с. 325].

Не можна не погодитися з думкою Е. Зеєра про те, що у процесі професійного становлення, збільшення масштабу своєї особистості суб'єкт виступає фактором свого розвитку, змін, перетворення об'єктивних обставин у відповідності з своїми особистісними якостями [6, с. 37].

Таким чином, суб'єктність в професії полягає в свідомих змінах своєї професійної біографії, а самоактуалізація професійного саморозвитку відбувається завдяки протиріччям, які виникають в процесі життєдіяльності людини [6, с. 38]. При цьому процеси саморозвитку та самовдосконалення мотивуються соціальним оточенням та економічними умовами життя

Відтак становлення суб'єкта діяльності є наслідком проходження ним шляху свого розвитку, підготовки до входження у світ професії, освоєння

професійної діяльності, адаптації до неї й удосконалення професійної майстерності [9, с. 60].

Успішність даного процесу буде залежати від: 1) адекватності відображення суб'єктом діяльності об'єкта, тобто від того, що суб'єкт намагається пізнати і перетворити у навколишньому світі; 2) профпридатності суб'єкта (буде визначатися характером професійної мотивації особистості, її спрямованістю, інтересами, установками тощо); 3) розвитку у суб'єкта власних способів розв'язання типових життєвих і кризових проблем, уявлень про своє місце в житті, системи самооцінки і самовдосконалення [9, с. 60].

Таким чином, урахування принципу суб'єктності реалізується через спрямування майбутніх економістів на саморозвиток: «1) здібності узгоджувати свою внутрішню організацію з умовами, вимогами та обставинами життя; 2) здібності оптимально вирішувати життєві протиріччя та розвиватися в результаті цих рішень; 3) здібності до розвитку як до самовдосконалення» [1, с. 320] через прийняття відповідальності за своє життя.

Аксіологічний принцип. Ціннісні орієнтації особистості напряму пов'язані з мотивами та установками людини, визначають її спрямованість, впливають на всі сфери життя людини. Російський фізіолог О. Ухтомський, зазначає Г. Селевко [18], вперше висунув гіпотезу згідно до якої, ухвалення рішень людини відбувається на основі принципу свободи волевиявлення. У такий спосіб розвиток особистості залежить не тільки від спадковості, впливу середовища, але і від досвіду, якостей та здібностей людини, від процесів, які відбуваються в її психіці. Цей факт має особливе значення для педагогіки та психології, оскільки здобуваючи в процесі діяльності певний досвід та якості, людина починає самостійно обирати цілі, засоби діяльності, керує нею, вдосконалює і розвиває свої здатності. Людина в цьому процесі змінює, виховує, формує і розвиває себе [18], тобто – саморозвивається.

Мету саморозвитку, на думку Е. Коваленка, утворюють ціннісні орієнтації, ідеали, мотиви, соціальні установки, що існують у процесі діяльності, спілкування, поведінки людини. Мета – це ідеальний образ бажаного результату з саморозвитку. Якщо вона відсутня, то цілеспрямована діяльність не відбувається, має місце тільки імпульсивна поведінка, керована потребами та емоціями [7, с. 71].

За словами П. Гуревича цінність – це життєва орієнтація людини. Система цінностей стає вирішальним компонентом при прийнятті рішень, відіграє ключову роль в процесах цілепокладання й обирання подальшого напрямку розвитку людини, що обумовлює важливість формування ціннісних орієнтацій. Цінності є наслідком діяльності, результатом життєвого досвіду людини. Вони мають індивідуальну значущість і формуються під впливом середовища [4, с. 341].

У психологічному тлумачному словнику зазначається, що існує три форми існування цінностей: 1) як суспільного ідеалу; 2) як витвору матеріальної чи духовної культури; 3) як соціальних цінностей, які переломлюючись через призму

індивідуальної життєдіяльності, входять у психологічну структуру особистості як особистісні цінності і є одним з джерел її мотивації та поведінки [20, с. 597].

Таким чином, формування цінностей особистості – це утворення її системи координат, укладання життєво значущих орієнтирів, які мають суттєве значення в її житті.

Реалізація аксіологічного принципу в навчальному процесі відбувається через культивування цінності саморозвитку та формування стійкої установки на особистісно-професійний саморозвиток людини впродовж життя в процесі лекційних, практичних та тренінгових занять.

Праксиологічний принцип ґрунтується на «визнанні саморозвитку діяльності» [6, с. 49]. Безумовно, досягнення людиною високих результатів передбачає занурення в процес діяльності, вивчення проблеми, пошук найефективніших рішень, але при цьому «становлення діяльності слід інтерпретувати як розвиток і суб'єкта і самої діяльності» [6, с. 50].

Отже, праксиологія розглядає діяльність людини з точки зору її оптимальної реалізації і передбачає організовану, координовану, свідому діяльність особистості. Її розуміють як системне знання про загальні принципи, способи раціональних, доцільних, успішних дій [4, с. 6].

Розвиток діяльності в професійній підготовці відбувається шляхом переходу навчально-пізнавальної діяльності до навчально-професійної, а потім до реальної професійної діяльності [6, с. 50].

І. Колеснікова, Е. Титова [8, с. 26] доводять, що для цілеспрямованого здійснення діяльності, яка б відповідала взірцевим вимогам, необхідно мати її еталон, тому в праксиології ідеальний образ діяльності характеризується якістю, успішністю, продуктивністю, результативністю, ефективністю, відповідністю меті, послідовністю в досягненні мети, проєктивністю, конструктивністю, нормуванням (принципами, правилами, підходами, програмами, планами), технологічністю, методичністю, інструментальністю, практичністю, свідомістю. Важливими є такі інструментальні поняття, як оцінка, самооцінка, аналіз.

Праксиологічний принцип у формуванні готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку реалізується шляхом дослідження функціональності майбутньої професійної діяльності, з'ясування цілей та їх особистісного значення, виявлення причин неефективності навчально-пізнавальної діяльності, вивчення потенційних можливостей, визначення траєкторії подальшого особистісно-професійного саморозвитку, складання плану саморозвитку, свідомої організованої реалізації «Індивідуальної програми формування готовності майбутнього економісту до професійного саморозвитку».

Таким чином, принципи навчально-професійної діяльності: свідомості та активності, суб'єктності, а також аксіологічний, праксиологічний принципи доцільно враховувати та реалізовувати в процесі формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку на базі будь-яких

дисциплін. Їх ефективність та актуальність була доведена під час проведення формувального експерименту в Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана в курсах дисциплін з педагогіки та психології, іноземної мови, а також при запровадженні результатів дисертаційного дослідження «Формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку» у навчальному процесі Національного університету біоресурсів і природокористування України у викладанні дисципліни «Інженерний менеджмент».

У результаті студенти пізнають себе, вчать ставити та досягати цілі, отримують навички самопланування, самоорганізації, самоконтролю та самоаналізу результатів власної діяльності, що дозволяє їм ефективніше працювати, застосовувати отримані знання й набутий досвід для подальшого навчання та професійного саморозвитку. Слід зазначити, що особливої актуальності все це набуває в умовах карантину, оскільки дистанційне навчання повністю покладається на свідомість студентів, їх відповідальність та всі вище зазначені «само»-процеси.

### Список літератури

1. Акмеология: учебник / Под ред. А.А. Деркача. – М.: Изд-во РАГС, 2004. – 680 с.
2. Алешина С.А. Саморазвитие личности студента в образовательном пространстве педагогического колледжа: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Алешина Светлана Александровна. – Оренбург, 2003. – 184 с.
3. Веретенников В.П. Самообразование личности учащихся в условиях дидактической компьютерной среды (на примере изучения гуманитарных предметов): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Веретенников Вадим Петрович. – Волгоград, 2003. – 170 с.
4. Гуревич П.С. Философская антропология / П.С. Гуревич. – М.: NOTA BENE, 2001. – 456 с.
5. Зеер Э. Компетентный подход к модернизации профессионального образования / Э. Зеер, Э. Сыманюк // Высшее образование в России. – 2005. – №4. – С. 23 – 30.
6. Зеер Э.Ф. Психология профессий: учебное пособие для студентов вузов / Э.Ф. Зеер. – [2-е изд., перераб., доп.]. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003. – 336 с.
7. Коваленко Э.А. Ценностная природа осознанного саморазвития личности: социально-философский анализ: дис. ... канд. филос. наук: 09.00.03 / Коваленко Эдуард Анатольевич. – Х., 2004. – 196 с.
8. Колесникова И.А., Титова Е.В. Педагогическая праксеология. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 256 с.
9. Корольчук М.С. Теория и практика профессионального психологического отбора: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / М.С. Корольчук, В.М. Крайнюк. – К.: Ніка-Центр, 2006. – 536 с.
10. Костогрызлов Н.Н. Личностно-профессиональное саморазвитие военного педагога в вузе:

дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Костокрызов Николай Николаевич. – Краснодар, 2006. – 186 с.

11. Лазарева Т.А. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх інженерів-технологів харчової галузі до творчої професійної діяльності : дис. доктора пед. наук: 13.00.04 / Лазарева Тетяна Анатоліївна – Київ – 2015. – 625 с.

12. Національний освітній глосарій: вища освіта / 2-е вид., перероб. і доп. / авт.-уклад.: В.М. Захарченко, С.А. Калашнікова, В.І. Луговий, А.В. Ставицький, Ю.М. Рашкевич, Ж.В. Таланова / За ред. В.Г. Кременя. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. – 100 с.

13. Остапенко Е.О. Формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку : метод. рек. / Е.О. Остапенко. – К.: Талком, 2015. – 84 с.

14. Педагогіка вищої школи / [В.П. Андрущенко, І.Д. Бех, І.С. Волощук та ін.]; за ред. В.Г. Кременя, В.П. Андрущенко, В.І. Лугового. – К.: Педагогічна думка. – 2008. – 256 с.

15. Психологическое сопровождение выбора профессии. Научно-методическое пособие / [Л.М.

Митина, Л.В. Брендакова, И.В. Вачков и др.] ; под редакцией д-ра психол. наук Л.М. Митиной. – М.: Московский психолого-социальный институт, Флинта, 1998. – 184 с.

16. Психология и педагогика. Учебное пособие / Под редакцией А.А. Бодалева, В.И. Жукова, Л.Г. Лаптева, В.А. Сластенина. – М: Изд-во Института психотерапии, 2002. – 585 с.

17. Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі: [Навч. посіб.] / За ред. М.В. Артюшиної, О.М. Котикової, Г.М. Романової. – К.: КНЕУ, 2007. – 528с.

18. Селевко Г.К. Официальный сайт [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.selevko.net>. – Название с экрана.

19. Скиба Ю.А. Формування управлінських компетенцій майбутніх екологів на засадах збалансованого розвитку : теорія і практика: монографія / Ю.А. Скиба. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. – 440 с.

20. Шапар В.Б. Психологічний тлумачний словник / В.Б. Шапар. – Харків: Прапор, 2004. – 640с.

## ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АКАДЕМІЧНОЇ ЧЕСНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

**Сопова Д.О.**

*аспірант кафедри теорії та історії педагогіки  
Педагогічного інституту Київського  
університету імені Бориса Грінченка*

## TRENDS IN THE ACADEMIC INTEGRITY DEVELOPMENT OF FUTURE SPECIALISTS IN EUROPEAN UNIVERSITIES

**Sopova D.**

*Ph.D. student of the Theory and History of Pedagogy Department  
at the Pedagogical Institute of Borys Grinchenko Kyiv University*

### Анотація

У статті визначено і згруповані за ознаками тенденції розвитку академічної чесності у майбутніх фахівців під час професійної підготовки; досліджено дотримання європейських норм академічної чесності та усвідомлення цінностей і стандартів під час освітнього процесу. Визначено методи і форми освоєння принципів академічної чесності, запропоновані основні інструменти її популяризації та впровадження.

### Abstract

In the article the trends of the academic integrity development among the future specialists during the professional training are defined and grouped by signs; emphasize adherence to European academic integrity standards and awareness of the values during the educational process. The methods and forms of mastering the principles of academic integrity are outlined, the basic tools for its promotion and implementation are proposed.

**Ключові слова:** академічна чесність тенденції; етичний кодекс; моральна поведінка; плагіат; студент; університет.

**Keywords:** academic integrity; trends; code of honour; moral behavior; plagiarism; student; university.

**Постановка проблеми.** В умовах глобального розвитку освіти і реформування виховного процесу у вищих закладах освіти особливої актуальності набуває проблема досліджень тенденцій розвитку академічної чесності майбутніх фахівців як складової академічної культури університету. Досвід європейських університетів виступає основою для даного дослідження. Значне місце в європейській системі вищої освіти відводиться усвідомленню сутності принципів та норм академічної чесності в

освіті. В європейському освітньому просторі розуміють, що в сучасному житті головним шансом на успіх є спроможність побудувати реальну навчальну співпрацю між студентами, батьками, викладачами, адміністрацією університету, випускниками, працедавцями. Всі учасники освітнього процесу мають спільну мету. Європейський студент прагне з самого початку вийти на шлях доброчесного навчання. Європейський викладач — особистість, яка всіляко допомагає студенту зрозуміти